

INVENTERING AV FÅGELSKÄR I VÄNERN 2012

Resultaten från inventeringen av fågelskär i Vänern 2012 sammanfattas här i korthet. Skrattmå, fiskmå, silltrut, fisktärna och silvertärna förekom i högre antal än genomsnittet för åren 1994-2012. Endast för gråtrut och havstrut gällde motsatsen. För flertalet andfåglar och vadare uppmättes god eller medelgod förekomst, för vitkindad gås och strandskata den högsta hittills. Däremot påträffades inget enda revir av roskarl. För andra året i följd blev de häckande storskarvarna färre. 2012 räknades totalt knappt 2 200 bon i Vänern jämfört med 2 500 bon 2011. Igenväxningen av Vänerns stränder och skär accelererar kraftigt, och allt fler tidigare häckningskär tycks ha övergivits för gott av sjöfåglarna. Avlägsnas uppväxande buskar och träd från igenväxta fågelskär återkommer ofta tärnor, skrattmåsar och andra sjöfåglar.

Övervakningen av kolonihäckande sjöfåglar i hela Vänern har nu pågått i 19 år. 2012 inräknades drygt 33 700 måsar och tärnor (individer) på Vänerns fågelskär, en notering klart över genomsnittet för hela inventeringsperioden. Från delar av sjön rapporteras däremot om få eller inga ruvande fåglar eller dunungar i många måskolonier. En möjlig förklaring kan vara att många häckningar hade avbrutits i samband med långvarigt kallt, blåsigt och regnigt väder innan inventeringsstarten.

Gråtrutens och havstrutens förhållandevis fåtaliga uppträdande, i båda fallen det näst lägsta under hela perioden, bör kommenteras. Det var framför allt dessa arter som i bl.a. Vänern drabbades av en förlamningssjukdom med onaturligt stor dödlighet de första åren efter millenieskiftet. En annan faktor som kan tänkas ha påverkat trutarnas förekomst under senare år är minskat födounderlag på grund av ändrad avfallshantering i kommunerna runt Vänern.

Övriga i Vänern häckande sjöfåglar och även vadare uppträdde med få undantag i antal omkring eller över genomsnittet. Det senare gällde t.ex. för småskrake, drillsnäppa och strandskata. För sistnämnda art uppnåddes t.o.m. högstanotering. Resultatet för storlom, 57 revir samt ungvullar i åtta av dessa, låg nära genomsnittet.

Fågelarter upptagna på den *Svenska rödlistan* och/eller i *Fågeldirektivet* som ingår i EU:s lagstiftning är av speciellt intresse att följa inom miljöövervakningen. Av häckfåglar på fågelskär i Vänern gäller det storlom, drillsnäppa, silltrut, gråtrut, fisktärna och silvertärna, samtliga med mer eller mindre spridd förekomst i sjön, samt de fåtaligt uppträdande arterna vitkindad gås, roskarl, dvärgmå och skrântärna.

Vitkindad gås har häckat på fågelskär i Vänern sedan åtminstone 1993. 2012 var det hittills bästa året för arten. Totalt noterades 10 ungvullar, därav 5 i Lidköpings skärgård (område 9), samt ytterligare några troliga häckningar. Sammanlagt sågs 29 vuxna fåglar fördelade på tio lokaler runt sjön.

Roskarl upptäcktes häckande på fågelskär i Vänern 1935 och var därefter bofast i sjön under resten av 1900-talet. Vid den årliga inventeringen fr.o.m. 1994 hittades först ca 10 revir, men omkring millenieskiftet inträdde en snabb minskning. 2005 och 2007 hittades ingen revirhävdande roskarl i Vänern. Åren 2008-2011 konstaterades 1, 2, 5 resp. 1 revir, men 2012 saknades arten åter i inventeringsprotokollen. Det återstår att se om roskarlen nu är varaktigt försvunnen från Vänern.

Dvärgmåsar har häckat på fågelskär utefter Vänerns östra kust varje år sedan 2003. Förekomsten har långsamt ökat från något enstaka par till mer än tio par 2012. Dvärgmåsar torde nu kunna räknas som etablerad häckfågel i Vänern.

Skräntärna har häckat i Vänern med 1-3 par under hela inventeringsperioden. Det enda paret under de senaste tio åren har funnits i östra delen av Dalbosjön i landskapet Västergötland. Även 2012 häckade ett skräntärnepar (samma som tidigare?) framgångsrikt, men nu i Dalbosjöns västra del i landskapet Dalsland.

År 1989 påträffades häckande storskarv i Vänern. Beståndsutvecklingen har därefter följt ett vanligt mönster hos en nyinvandrad fågelart. Efter en snabb ökning fram till 2005 avstannade expansionen vid runt 3 000 par. 2011 vände beståndsutvecklingen nedåt till 2 500 häckande par fördelade på 17 lokaler. Minskningen fortsatte till knappt 2 200 par på 17 häckningslokaler 2012. I vissa skarvkolonier har häckningsframgången varit mindre god eller t.o.m. dålig de senaste åren. I flera kolonier har konstaterats att havsörnar, skarvens i stort sett enda naturliga fiende, stör skarvarna samt äter skarvungar.

Mellan 2011 och 2012 förekom betydande omfördelning av mås- och tärnbestånd mellan olika vänerskärgårdar (bilaga 3). Sådan rörlighet är välkänd i Vänern och ingår uppenbarligen i vissa sjöfågelarters livsmönster. Mer långsiktigt påverkar vegetationsutvecklingen på fågelskären i olika delar av sjön förekomsten av inte minst skrattmåsar, fisktärna och silvertärna. Att hålla lämpliga häckningsskär fria från buskar och träd har ofta visat sig vara en effektiv åtgärd. Det är nog ingen slump att Karlstad-Kristinehamns skärgård (område 5) och Mariestads skärgård (område 7), två skärgårdar där omfattande "biotopvård" av fågelskär förekommit, hyst den tätaste förekomsten av fisktärna i Vänern efter millennieskiftet. 2012 fanns hela 45% av sjöns häckande fisktärnor i ovannämnda skärgårdar. I Mariestads skärgård har andelen fisktärnor fördubblats från i genomsnitt 11% till 22% av Vänerns totalbestånd sedan ett antal lämpliga "tärnskär" kontinuerligt hålls fria från hög vegetation.

Alla medverkande tackas härmed för ett väl genomfört inventeringsarbete i Vänern år 2012!

För Vänerns vattenvårdsförbund samt Länsstyrelserna i Värmlands och Västra Götalands län

Thomas Landgren
Åsgatan 6
547 31 GULLSPÅNG
Tel: 0551-207 12
0706-76 07 94

E-post: landgren.thomas@gmail.com **Ändrad mejladress!**

Bilagor:

1. Totalsiffror för Vänern 1994–2012
2. Siffror för inventeringsområde 1–9 år 2012
3. Procentuell antalsförändring hos Vänerns sex vanligaste måsfåglar och tärnor i område 3-9 mellan åren 2011 och 2012.

Sammanfattning av inventeringsresultaten för Vänern åren 1994-2012.

Artnamn	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012
Knölsvan	16	15	13	19	16	6	10	13	43	29	45	38	26	24	13	33	38	23	32
Grågås	7	30	113	8	31	8	17	56	36	29	103	130	150	219	245	1164	1107	680	667
Kanadagås	519	656	398	345	698	474	716	533	584	715	360	283	741	404	375	678	453	470	650
Vitkindad gås	6	4	5	8	14	18	19	22	5	12	9	16	14	7	17	17	8	14	29
Bläsand	2	9	5	6	1	11	1	2			5		14	12	1	14	8	4	6
Snatrand		2	4	10	3	5	13	9	8	2	4	6	17	37	23	34	23	30	16
Kricka	3	3	9	1	19	22	5	2	47	5	5	5	26	89	22	30	5	24	47
Gräsand	107	107	130	149	94	156	208	220	130	153	161	140	207	181	128	211	182	119	160
Stjärtand														1					
Årta																1			
Skedand		2			1	1	2		2			1			2				
Brunand		1	1			1		4					3						2
Vigg	7	3		11	24	40	23	29	6	24	24	40	17	46	24	19	6	31	17
Ejder		1				2					1	2	1	1	1		1	1	1
Knipa	25	17	10	35	25	40	30	23	31	34	63	41	30	60	40	45	51	37	44
Småskrake	231	281	278	285	337	223	283	292	365	376	384	473	591	632	460	419	447	428	466
Storskrake	100	57	90	112	64	48	55	62	63	46	56	53	59	82	29	49	32	29	26
Storlom	65	61	51	37	64	60	56	50	60	61	48	64	70	70	60	58	59	42	56
Skäggdopping	12	23	4	15	15	9	6	33	19	22	37	33	13	23	23	17	17	19	38
Storskarv	288	403	579	796	958	1094	1140	1534	1647	1971	2289	2919	3139	2869	3089	2973	2874	2502**	2185
Gråhäger	5	8	6	7	6	8	10	12	11	22	13	17	10	9	8	8	6	8	7
Sothöna									2	6	1	3	1	1	3	4		1	2

Siffror med fet stil anger antalet revirhävdande individer.

Siffror med fet + kursiv stil anger antalet revir.

Övriga siffror anger antalet individer (utan utvärdering av ev. revirsbeteende).

Endast arter som bedöms som möjliga häckfåglar på Vänerns fågelskär redovisas i tabellen.

Bilaga 1 (sid 2)

Artnamn	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012
Strandskata	50	67	48	66	57	68	57	58	62	66	59	69	64	61	73	54	82	76	93
M. strandpip			2	1	2	1			1	2	2	2	1		1	1	1	2	5
St. strandpip				1					1			1		1	1		1	2	1
Tofsvipa				1	4		1		7	8	7	8	8	11	22	9	13	7	13
Storspov											1								
Rödbena	1														1	1	1	1	1
Drillsnäppa	68	49	48	68	85	52	63	47	73	74	79	77	108	104	72	91	91	98	87
Roskarl	11	12	11	9	10	4	4	9	6	3	1		1		1	2	5	1	
Kustlabb	1	1	1			1		1									2		
Dvärgmås	5	3	16	11	94	16	1		18	1+58	2+26	6+14	8+20	8+82	5+127	8+59	15+20	15+29	22+30
Skrattmås	2134	4925	4777	5590	6521	5366	4412	3591	5845	6713	5122	7435	7789	8086	7130	7817	8620	6775	7497
Fiskmås	8332	9657	9273	9370	10408	11053	10510	10266	11384	11814	10450	13984	12524	14354	11371	12330	14440	13336	14081
Silltrut	75	97	102	86	149	192	131	175	200	209	187	220	268	293	234	305	287	303	297
Gråtrut	6559	7617	7501	7589	7867	8147	7011	7460	8282	7580	6603	6838	6112	6946	5450	6594	6952	5939	5638
Havstrut	780	860	780	755	813	693	752	687	787	712	685	709	739	758	634	632	611	533	534
Skräntärna	2	2	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Fisktärna	3095	3024	3185	3804	3474	3095	3612	3185	4391	4553	5448	4479	5246	5880	6115	5822	5360	5288	4767
Silvertärna	227	272	287	345	322	387	625	384	558	522	436	520	653	809	768	800	901	1011	891
Småtärna														1	1			1	
Svarttärna	4	2		1		1	1		2		1+1	1	3	1+4	1	1+1			

Siffror med fet stil anger antalet revirhävande individer.

Siffror med fet + kursiv stil anger antalet revir.

Övriga siffror anger antalet individer (utan utvärdering av ev. revirsbeteende).

Endast arter som bedöms som möjliga häckfåglar på Vänerens fågelskär redovisas i tabellen.

* I 2011 års resultat ingår en skattning (medelvärde för åren 2008-2010) av olika arters förekomst i område 1 och sydligaste delen av område 2 som inte inventerades 2011 (se dock storskarv).

** Storskarv totalinventerad även 2011.

Vänernborgsviken

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	13				
Grågås	2				
Kanadagås	51				
Bläsand	1	1			
Snatterand	1	1			
Kricka	3	2	1		
Gräsand	23	15	3		
Vigg	3	3			
Ejder	1		1		
Sjööorre	3				
Knipa	23		17		
Småskrake	52	14	17		
Storskrake	5	1	4		
Storlom	2			1	4
Storskarv				265	4
Brun kärrhök					1
Trana					2
Strandskata	11			7	
Mindre strandpipare	3			2	
Större strandpipare	2			1	
Tofsvipa	7			4	3
Rödbena	2			1	1
Drillsnäppa	10			7	
Skrattmås	730				57
Fiskmås	1663				54
Silltrut	52				95
Gråtrut	232				354
Havstrut	36				65
Fisktärna	164				9
Silvertärna	1				

Köpmannebro-Tösse skärgård

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	7				
Spetsbergsgås					1
Grågås	61				
Kanadagås	394				
Vitkindad gås	10				
Snatterand	4	2	2		
Gräsand	53	31	8		
Vigg	2	1	1		
Sjörre	1	1			
Knipa	6		6		
Småskrake	101	47	47		
Storskrake	5	1	4		
Storlom	23			13	3
Skäggdopping	19				
Storskarv				200	742
Gråhäger					1
Havsörn					1
Fiskgjuse					1
Lärfalk					1
Strandskata	26			17	1
Tofsvipa	1			1	
Drillsnäppa	23			20	
Skrattmås	1871				33
Fiskmås	4617				45
Silltrut	105				1
Gråtrut	877				5
Havstrut	104				4
Skräntärna	2				1
Fisktärna	317				34
Silvertärna	43				1
Kråka	4				11
Korp	6				1

Lurö-Millesviks skärgård

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Grågås	45				
Kanadagås	60				
Vitkindad gås	1				
Gräsand	5	5			
Småskrake	36	20	16		
Storskrake	1		1		
Storlom	21			11	
Storskarv				148	92
Havsörn					1
Fiskgjuse	2			1	
Strandskata	35			20	
Tofsvipa	4			2	
Drillsnäppa	6			5	
Skrattmås	417				
Fiskmås	2159				79
Silltrut	6				
Gråtrut	915				8
Havstrut	105				6
Fisktärna	648				3
Silvertärna	177				
Stenskvätta	1				
Kråka					7
Korp					2

Segerstads skärgård med Kattfjorden

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	2				
Grågås	10				
Kanadagås	29				
Vitkindad gås	1				
Snatterand	2	1	1		
Kricka	3	3			
Gräsand	5	3	2		
Småskrake	36	16	20		
Storlom	7			5	
Storskarv				126	21
Lärfalk	2			1	
Strandskata	10			6	1
Tofsvipa	6			4	
Kärrensäppa					1
Svartsnäppa					1
Rödbena					2
Drillsnäppa	16			12	
Skrattmås	496				5
Fiskmås	1921				19
Silltrut	28				
Gråtrut	988				
Havstrut	48				2
Fisktärna	414				
Silvertärna	157				
Stenskvätta	1				
Kråka	2				2

Karlstad-Kristinehamns skärgård

Sammanfattning 2012

Art	Antal	Hane	Hona	Revir	Ej häckande
Knölsvan	4				
Grågås	21				
Kanadagås	40				
Vitkindad gås	2				
Kricka	7	5	2		
Gräsand	31	15	7		
Vigg	7	5	2		
Knipa	8		4		
Småskrake	76	32	30		
Storskrake	3	1	2		
Storlom	11			7	5
Skäggdopping	13				
Gråhakedopping	1				
Storskarv				302	9
Gråhäger					1
Havsörn					1
Fiskgjuse	2			1	8
Pilgrimsfalk					1
Sothöna	2				
Strandskata	10			8	
Tofsvipa	4			3	18
Rödbena					2
Drillsnäppa	13			10	
Dvärgmås	22				13
Skrattmås	1887				3
Fiskmås	970				13
Gråtrut	590				4
Havstrut	101				13
Fisktärna	1080				2
Silvertärna	414				5
Stenskvätta	6		1		
Kråka					17

Åråsviken

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	3				
Grågås	47				
Kanadagås	3				
Bläsand	5	2	3		
Kricka	25	22	3		
Gräsand	4	2	2		
Brunand	2	2			
Vigg	2	2			
Knipa	2		2		
Småskrake	15	8	7		
Storlom	4			4	
Skäggdopping	2				
Gråhäger					1
Strandskata	1			1	
Tofsvipa					7
Svartsnäppa					1
Drillsnäppa	2			2	
Dvärgmås					6
Skrattmås	139				2
Fiskmås	50				
Gråtrut	12				2
Havstrut	7				
Fisktärna	205				5
Silvertärna	5				
Kräka	1				3

Mariestads skärgård

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Knölsvan	2				
Grågås	1				
Kanadagås	30				
Vitkindad gås	2				
Snatterand	8	3	2		
Kricka	3	3			
Gräsand	13	9	4		
Vigg	3	3			
Knipa	1		1		
Småskrake	61	24	21		
Storskrake	2		2		
Storlom	7			5	
Skäggdopping	2				
Storskarv				803	311
Gråhäger				2	
Fiskgjuse					1
Strandskata	24			16	
Mindre strandpipare					1
Tofsvipa					1
Drillsnäppa	12			10	
Dvärgmås					9
Skrattmås	948				7
Fiskmås	608				14
Silltrut	3				
Gråtrut	987				52
Havstrut	52				8
Fisktärna	1048				32
Silvertärna	21				2
Kråka	8				

Djurö skärgård

Sammanfattning 2012

<i>Art</i>	<i>Antal</i>	<i>Hane</i>	<i>Hona</i>	<i>Revir</i>	<i>Ej häckande</i>
Grågås	177				
Kanadagås	7				
Gräsand	3	3			
Småskrake	29	1	1		
Storlom	5			4	
Storskarv					9
Havsörn					1
Strandskata	4			4	
Drillsnäppa	3			3	
Dvärgmås					1
Skrattmås	106				1
Fiskmås	436				2
Silltrut	1				
Gråtrut	112				
Havstrut	17				1
Fisktärna	48				
Silvertärna	4				

Lidköpings skärgård med Kinnevik

Sammanfattning 2012

Art	Antal	Hane	Hona	Revir	Ej häckande
Knölsvan	2				
Grågås	303				
Kanadagås	36				
Vitkindad gås	13				
Snatterand	1		1		
Kricka	6				
Gräsand	23	10	3		
Knipa	4				
Småskrake	64	35	22		
Storskrake	10	3	1		
Storlom	11			7	7
Skäggdopping	2				
Storskarv				341	1128
Gråhäger				5	
Havsörn					1
Lärfalk					1
Strandskata	24			14	3
Mindre strandpipare	6			3	
Tofsvipa	2			1	10
Storspov					1
Drillsnäppa	32			21	
Dvärgmås					1
Skrattmås	904				
Fiskmås	1662				2
Silltrut	102				
Gråtrut	925				20
Havstrut	64				
Fisktärna	843				2
Silvertärna	69				
Jorduggla					1
Stenskvätta	1				

Bilaga 3

	1. Vänersborgsviken	2. Köpmannebro-Tösse skärgård	3. Lurö-Millesviks skärgård	4. Segerstads skärgård med Kattfjorden	5. Karlstad-Kristinehamns skärgård	6. Åråsviken	7. Mariestads skärgård	8. Djurö skärgård	9. Lidköpings skärgård med Kinnevik
Skrattmå s	+22	+29			+			+	+102
Fiskmå s					-11	-		-17	
Gråtrut	+11				-27	-	-15	-43	+13
Havstrut	-23	-			+		+	+	+
Fisktärna	+22	+11				+37		-	-19
Silvertärna		-34				-	-	-	

Procentuell antalsförändring hos Väners sex vanligaste måsfåglar och tärnor i område 3-9 mellan åren 2011 och 2012. Endast förändring på >10 % har redovisats. Då <100 individer ligger till grund för beräkningen har förändring på >10 % angetts med + eller -. För område 1 och 2 saknas tillräckligt underlag för ovanstående utvärdering.